

PODRIVANJE SUVERENITETA BOSNE I HERCEGOVINE

UNDERMINING OF THE SOVEREIGNTY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sažetak

Kroz pokušaje osporavanja i podjele Bosne i Hercegovine se narušavaju odnosno podrivaju njena suverena prava. Uvijek su dešavanja na globalnom nivou pogodovala, od Načertanija do Memoranduma I i II, podrivanju suvereniteta Bosne i Hercegovine. Projekti zaokruživanja vlastitih (velikih) država na račun teritorije Bosne i Hercegovine od njenih susjeda su u suštini funkcionirali kao savez ili dogovor. U radu se daje kratak osvrt na primjere podrivanja suvereniteta Bosne i Hercegovine u pojedinim historijskim periodima. Svi periodi su povezani, dio su jednog procesa, a sve s jednim ciljem: osporavanja suvereniteta Bosne i Hercegovine kako bi se njen teritorij raskomadao od njenih susjeda. Poseban akcenat je stavljen na agresivno manipuliranje prošlošću radi ostvarenja političkih ciljeva, a ti ciljevi su izmjena demografske slike i vlasničke strukture nad zemljištem. Pored djelovanja vanjskih faktora, tu je i djelovanje onih unutrašnjih. Karakteristika svih razdoblja je da su nacionalizmi bosanskohercegovačkih istočnih i zapadnih susjeda težili i teže negiranju i rastakanju Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, država, podrivanje, suverenitet, velikodržavni projekti*

Summary

The sovereign rights of Bosnia and Herzegovina are being disrupted, i.e. undermined through the attempts of contesting and dividing it. Global developments - from the Načertanije to Memorandum I or II have always facilitated the undermining of the Bosnia and Herzegovina's sovereignty. Vicinal irredentist¹ projects at the territorial expense of Bosnia and Herzegovina have essentially functioned in a form of alliance or agreement. This paper provides a brief overview

¹ Irredentism - a political or popular movement intending to reclaim or reoccupy a lost homeland. In that sense, it often seeks to justify its territorial claims on the basis of (real or conjured up) historic or ethnic affiliations. National and pan national movements frequently employ irredentism and it is a part of identity, politics, cultural and political geography. TN.

of examples how the BH sovereignty has been undermined in certain historical periods. All periods are connected - they form a part of a process with the sole goal of contesting the sovereignty of Bosnia and Herzegovina; so the neighbors could disintegrate, carve up and divide the BH territory. The aggressive manipulation of the past for the purpose of achieving political goals receives the paper's special attention. Those goals involve making changes in the demographic and land ownership structure. In addition to external factors, the internal factors are also active. The main feature running through all periods has been the constant striving of eastern and western vicinal nationalisms to disintegrate Bosnia and Herzegovina.

Key words: Bosnia and Herzegovina, state, undermining, sovereignty, irredentist projects.

Današnja naučna rasprava ima za cilj analiziranje i problematiziranje suvereniteta države Bosne i Hercegovine sa političkog, sociološkog, filozofskog, ekonomskog, obrazovnog, kulturološkog, religijskog i drugih aspekata. U ove druge spadaju historijski i pravni, od kojih onda polaze svi naprijed spomenuti.

Gligorije Geršić, pravnik, političar, za koga se kaže da je bio jedan od najumnijih ljudi Srbije, 1893. godine je objavio knjigu pod naslovom *Pogled na međunarodni i državnopravni položaj Bosne i Hercegovine i ostrva Kipra prema naučnim ocenama predstavnika današnje međunarodno-pravne teorije*.² On je ukazao na pravnu anomaliju koja se ne može podvesti ni pod jednu od poznatih racionalnih ili tradicionalnih pravnih kategorija.³ Iz osmog protokola Berlinskog kongresa, u kome se nalazi cijela debata o Bosni i Hercegovini, vidi se da je prijedlog na kome je osnovan član 25. Berlinskog ugovora *potekao od Ingleske*. U toj debati predstavnici velikih sila su govorili „samo o *umirenju*(pacifikaciji) i *uvođenju nekoga stalnoga reda* u Bosni i Hercegovini“.I premda je suverenost jedna materija kojom vladaju *pravna načela*, jedna pravna ustanova, Bosna i Hercegovina je postala „nova država osobenoga karaktera“ i tako kroz veoma zavojite i isprepletene staze raznih političkih interesa i pobuda do danas. Veliki dio problema koje Bosna i Hercegovina ima i danas proističe upravo iz tih razloga, zbog čega ni osjećaj za državu i narod nije mogao nikada do kraja biti razvijen.

²Geršić, G. (1893) *Pogled na međunarodni i državnopravni položaj Bosne i Hercegovine i ostrva Kipra prema naučnim ocenama predstavnika današnje međunarodno-pravne teorije*, Srpska kraljevska akademija, Glas, XXXVII, Beograd.

³Isto, 8.

Ovdje je riječ o suverenim pravima jedne zemlje. Suverenih prava ili, bolje reći, dijela pojedinih prava, država se nije odrekla, ali ih nije ni prenijela na drugoga. Od tada do danas traju pokušaji osporavanja i podjele Bosne i Hercegovine. Samo pitanje podjela još bi se i dalo riješiti. Postoji, međutim, veći problem: to su ljudi, politička vodstva, narodi, koji državu ne doživljavaju kao svoju i podrivaju je. Stvaranjem RS-a je data mogućnost jednom narodu da otvoreno podriva Bosnu i Hercegovinu. Rad u korist drugih država nekada je tretiran kao veleizdaja, danas je to postalo „normalno“. Zašto? Pa zato što je Bosna i Hercegovina naprosto dovedena u to stanje. Postavlja se pitanje do kada.

Dešavanja na globalnom nivou, u svjetskim okvirima, pogodovala su, od *Načertanija* do *Memoranduma SANU I i II*, podriivanju Bosne i Hercegovine. Stvaranje geografski neprekinutog i etnički čistog teritorija je u cjelini definirano projektom velike Srbije i ima dugu i žilavu povijest (po susjede vrlo bolnu). Od Garašanina, preko Cvijića, Popovića, Moljevića projekat je inoviran i prilagođavan vremenu i okolnostima. Realizacija ovog projekta je uvijek pokretana u vrijeme globalnih promjena i sukoba (Prvi i Drugi svjetski rat) ili je to bilo u sklopu nekih međunarodnih dogovora u cilju rješavanja regionalnih pitanja (balkanski ratovi i rat 1991–1995).

Jovan Cvijić u svom djelu *Aneksija Bosne i Hercegovine i srpsko pitanje* kaže 1908. godine da je BiH „centralna oblast i jezgra srpskog naroda“. Stjepan Radić iste godine ističe „živo hrvatsko pravo na Bosnu i Hercegovinu“, dakle, ista teza, ali iz hrvatskog ugla gledanja. Na Memorandum se odmah odgovorilo Antimemorandumom. Srpski projekat podriivanja Bosne i Hercegovine je u stopu pratio isti takav projekat iz Hrvatske. Ti projekti su u suštini funkcionirali kao savez ili dogovor, a njihov cilj je uvijek bilo zaokruživanje vlastitih (velikih) država na račun teritorije Bosne i Hercegovine.⁴

Prema srpskom historičaru Miloradu Ekmečiću, područje Bosne i Hercegovine je prvo ulazilo u ratne ciljeve Srbije 1914. godine.⁵ Stevan Moljević izjavljuje da je Srbija ušla u rat sa Austro-Ugarskom da riješi srpsko pitanje.⁶ Ono je ubrzo uslijedilo u formi političkog nasilja prema

⁴Kroz historiju je bilo više ovakvih saveza. Međutim, za Bosnu i Bošnjake najpogubniji i egzistencijalno presudni su bili sporazumi Cvetkovića – Mačeka i Tuđmana – Miloševića. Zgodić, E. (2007) *Pansrbizam: Bosna i Bošnjaci, strogo pov.*, Sarajevo, 52–59.

⁵Ekmečić, M. (1973) *Ratni ciljevi Srbije 1914*, Beograd, str. 151. Drugo izdanje ove knjige 1990. godine se podudara s događajima koji će vrlo brzo uslijediti.

⁶Moljević, S. (1939) „Uloga i značaj Vrbaske banovine“, predavanje održano 30. januara 1939, Banja Luka, str. 1.

Bošnjacima, intenzivno od 1918–1921, a nije prestajalo kroz cijeli period između dvaju svjetskih ratova.⁷ Od 1923. do 1925. godine razni agenti Pašićevih radikala su u Bosni i Hercegovini podsticali narod na pobunu, demonstracije i harangu protiv Muslimana i Hrvata, pod parolom da je srpstvo u opasnosti. Javni istupi prvaka bosanskih radikala kroz čitav navedeni period to potvrđuju.⁸

Kada je riječ o dobrovoljnom ulasku u zajedničku državu 1918. godine, potpukovnik Dušan Simović, kao delegat Vrhovne komande srpske vojske kod Narodnog vijeća Države Slovenaca, Hrvata i Srba, u novembru 1918. godine otvoreno u Zagrebu kaže da Srbiji po pravu oružja pripada „...i cela Bosna i Hercegovina“.⁹ Prema izvještajima o situaciji u Drinskoj banovini za period od 1929. do 1939. godine, Srbi smatraju da je pitanje Bosne i Hercegovine riješeno 1918. prisjedinjenjem Srbiji. Ulazak srbijanske vojske u BiH 1918. godine u historiografskoj literaturi jugoslavenskog perioda prvo je tretiran kao oslobođenje, potom ujedinjenje, a odskora kao okupacija. U prilog posljednjoj tvrdnji svakako ide činjenica da, „iako su u nizu mjesta BiH odbori Narodnog vijeća donijeli odluku o proglašenju ujedinjenja sa Srbijom, ipak, od strane Glavnog odbora Narodne vlade za BiH takva odluka nije bila donesena.“¹⁰ Obrazovanjem prve Zajedničke vlade 20. 12. 1918. godine radikalno su ograničene kompetencije pokrajinskim vladama i oduzeta obilježja samostalnosti.

Prezentiranje rezultata rada na jednoj doktorskoj disertaciji pod naslovom *BiH između srpske vlade i drugih faktora jugoslovenskog ujedinjenja* na tribini Instituta za savremenu istoriju u Beogradu još je jedna potvrda da Srbija ne odustaje od retuširanja historije kao ni od bosanskohercegovačke teritorije,¹¹ ali i da se u Sarajevu ne izučavaju bitne teme iz vlastite prošlosti, a i da se ono što je napisano u vlastitoj sredini ne čita. Da se kojim slučajem na spomenutoj tribini govorilo o granicama Tvrtkove države i pravima koja bi iz toga mogla proisteći, reakcija bi bila trenutna jer, eto, BiH osporava suverenitet Srbije.

⁷O političkom nasilju nad Bošnjacima u periodu između dvaju svjetskih ratova više u knjigama autorā Atifa Purivatre, Nusreta Šehića, Safeta Bandžovića, Enesa Omerovića i dr.

⁸Srškić, Milan, Veljko Grgurović, Stjepan Kolobarić, N. Šehić (1991) *Bosna i Hercegovina 1918–1925.: Privredni i politički razvoj*, Sarajevo, str. 268–269.

⁹Bandžović, S. (2010) *Bošnjaci i antiifašizam: Ratni realizam i odjek rezolucija građanske hrabrosti (1941)*, Sarajevo, str. 60, nap. 4.

¹⁰Šehić, N., str. 29. i 39.

¹¹Objavljeno na Facebook stranici Instituta za noviju istoriju Srbije 31. 10. 2012.

Oni koji uporno osporavaju suverenitet Bosne i Hercegovine – poput akademika SANU Ljubodraga Dimića, historičara, koji je za sav taj svoj „trud“ nagrađen titulom akademika, koji Bošnjake proglašava sintetičkom nacijom – bivaju nagrađeni od BiH: on je član komisije za odbranu jedne doktorske disertacije u Sarajevu. Nedavno je u Beogradu kandidat iz Sarajeva branio tezu o sarajevskoj srpskoj čaršiji. U komisiji nije bio niko iz Sarajeva. O čemu je riječ: o samoponižavanju. Ili je neko, predlažući Dimića, vidio sebe u Beogradu. Čista trgovina. Pogubna za ovu državu. Da ne govorim o Nenadu Kecmanoviću, Zdravku Antoniću i nizu drugih koji su otišli iz ove sredine, koji ovu državu podrivaju na sve načine i čije fotografije „krase“ zidove ustanova u kojima su nekada djelovali.

Miloradu Ekmečiću smeta što Bosna i Hercegovina nije država samo srpskog naroda, smeta mu bosanska država, smeta mu bosanski jezik koji uporno naziva bošnjačkim, smetaju mu Bošnjaci. U jednom opsežnom referatu Savezne komisije za verska pitanja iz 1949. godine organizacija Mladi muslimani je imala 800 pripadnika. Istim podacima je raspolagala i UDBA: 806 članova te organizacije. Ekmečić je „pronašao“ preko 800 organizacija.¹² Na taj način njegova parahistorija servisira srpsku velikodržavnu politiku.

Niz neistina i monstroznih optužbi u njegovoj knjizi *Od oranja do klanja* je iznesen o Bošnjacima, sve s ciljem dokazivanja da je Bosna i Hercegovina i po političkom i po historijskom i po etnografskom osnovu srpska pokrajina. Gluposti koje se pritom iznose trebaju Ekmečiću, njima se manipulira, one ulaze u glave „njegovih“ Srba. Cilj je držati tenzije, podgrijavati ih, a u pogodnom momentu iskoristiti za ono što nije urađeno 1992. godine. Ekmečić je obećavao ujedinjenje srpskih zemalja na 200. godišnjicu Prvog srpskog ustanka, 2004. godine. Selektivnim izborom izvora, literature, nenavođenjem dokumenata na osnovu kojih se pravi konstrukcija poželjne istine, Ekmečić eliminira činjenice koje ne idu u prilog njegovim tvrdnjama da su, npr., sarajevski Jevreji još prije izbijanja Drugog svjetskog rata imali veći strah od svojih muslimanskih susjeda nego njemačke vojske koja se tamo očekuje.¹³ A činjenica je da su svi pokušaji da se muslimani angažiraju kao avangarda protiv Jevreja redom propali.¹⁴ Prema Ekmečiću, muslimansko stanovništvo Sarajeva odgovorno je za likvidaciju sarajevske

¹²Bećirović, D. (2012) *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945–1953)*, Sarajevo, str. 487.

¹³Ekmečić, M. (2007) *Dugo kretanje između klanja i oranja: Istorija Srba u novom veku: 1492–1992*, Beograd, str. 445.

¹⁴„Naši Jevreji: jevrejsko pitanje kod nas“ (1940), zbornik mišljenja naših javnih radnika, knjiga I, Beograd, str. 54.

jevrejske zajednice,¹⁵ a Sarajevo se do Staljingradske bitke 1943. proglašava najnacističkim uporištem u Evropi.¹⁶

Bosna i Hercegovina po okončanju Drugog svjetskog rata ulazi u sastav jugoslavenske federacije kao jedna od šest ravnopravnih republika. Zbog očitog raskoraka između proklamiranog i stvarnog položaja Husaga Ćišić, poslanik u Skupštini FNRJ, na III zasjedanju AVNOJ-a podnosi amandman na Ustav FNRJ i jasno istupa protiv negiranja prava muslimanskog naroda na ime Bošnjak i negiranja Bosne i Hercegovine kao republike. Ćišić predlaže unošenje šeste buktinje u državni grb Jugoslavije, zato što su Bošnjaci, pored Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, šesta jugoslavenska nacija. Kako njegovi prijedlozi nisu usvojeni, Ćišić je bio jedini član Ustavotvorne skupštine koji je 1946. godine glasao protiv prvog jugoslavenskog Ustava. Ćišić je još tada ukazao na srpski nacionalizam kao poguban za budućnost Bosne i Hercegovine. Tadašnji ministar za Konstituantu Milovan Đilas je, na pitanje da li su Bošnjaci nacija, odgovorio da je to teorijsko pitanje koje se ne može riješiti jednim dekretom. S tim u vezi je i naziv glavnog partijskog tijela u BiH – pokrajinski, a ne centralni komitet, kao u ostalim republikama.

Bosna i Hercegovina nema svojih institucija koje bi potvrdile zagarantiranu ravnopravnost. Tu se u prvom redu misli na visokoškolske i naučne ustanove, potom na nastanak univerziteta te činjenicu da jedino BiH do 1966. godine nema svoju akademiju nauka i umjetnosti, već se jedno takvo tijelo tretira kao naučno društvo.¹⁷ Bosna i Hercegovina i Makedonija među posljednjim su republikama koje filozofski fakultet dobijaju tek 1950. godine. Otvaranje filozofskog fakulteta nije samo pitanje otvaranja jedne visokoškolske ustanove nego stvaranja vlastite inteligencije, koja se neće formirati u centrima izvan BiH i pod različitim utjecajima kao u ranijim periodima.

U *Istoriji naroda Jugoslavije* prof. dr. Anto Babić je 1946. objavio svoj dio o bosanskoj srednjovjekovnoj državi. Do 1948. knjiga je doživjela pet izdanja. Upravo taj dio o bosanskoj srednjovjekovnoj državi je „zasmetao“ Milovanu Đilas, ovoga puta glavnom u oblasti ideologije, koji daje negativnu ocjenu i odbacuje Babićevu knjigu. Osnivanje *Geografskog i istorijskog društva NR BiH* ocjenjuje se od Beograda kao nepotrebno.¹⁸ Na pokušaj osnivanja Univerzitetskog izdavačkog i knjižarskog preduzeća „Veselin Masleša“ u Sarajevu iz Beograda je odgovoreno da su beogradske knjižarske kuće

¹⁵Ekmečić, M. (2002) *Dijalog prošlosti i sadašnjosti*, Beograd, str. 363.

¹⁶Ekmečić, M., 2007, str. 463.

¹⁷Milišić, S. (2007) *Institucionalizacija nauke u Bosni i Hercegovini 1945-1958*, Sarajevo.

¹⁸Milišić, S. (2007), str. 250.

dovoljne. Proces centraliziranja naučnih i visokoškolskih ustanova u okviru NR BiH nije se odvijao bez „našeg“ mišljenja o „vašim“ namjerama. Bez obzira na odluke AVNOJ-a i ZAVNO BiH-a sve vrijeme se provlače težnje Srbije i Hrvatske, nekad glasno, a nekad opet u tišini, za negiranje ili rastakanje Bosne i Hercegovine. Borba oko kadrova, stradanje istaknutijih/izraslijih Bosanaca, put koji Bošnjaci prolaze od negiranja do priznanja kao konstitutivni narod, pored vanjskih utjecaja, izbacuju na površinu i unutrašnje rastakanje, montirane procese, afere, izbacivanje pojedinih bosanskohercegovačkih političara iz igre. Srbija, koja je željela kontrolirati sve, nije, npr., nikada dozvolila da se otvore konzulati u Sarajevu i Zagrebu.

U vrijeme poznatih dešavanja, a u vezi sa hrvatskim proljećem, Vladimir Bakarić, najviši partijski dužnosnik Hrvatske dolazi u Mostar noću i održava nekoliko zatvorenih sastanaka.¹⁹ S kim? S kojim ciljem? Nije teško pretpostaviti. Hrvatski političar Mika Tripalo je zapisao da se sa Tuđmanom sukobio jer je ovaj smatrao da Bosnu treba podijeliti sa Srbima i u tom je pogledu ostao dosljedan. Za planove i dogovore Miloševića i Tuđmana od početka je znala međunarodna zajednica i ona je svojim odlukama o uvođenju embarga na uvoz naoružanja Bosnu i Hercegovinu *de facto* stavila na raspolaganje agresoru. Proces razoružanja bosanske teritorijalne odbrane je također u funkciji podjele BiH, odnosno oduzimanja mogućnosti odbrane BiH. Svi haraju po Bosni, prave se afere, SDB Srbije vršlja, naoružava se samo jedan narod, ekscesi su sve češći, dešavaju se ubistva. Uz specijalne i subverzivne aktivnosti vršena je priprema terena za agresiju koja je uslijedila.

U Gracu (Austrija) Mate Boban i Radovan Karadžić su 6. 5. 1992. godine održali sastanak s ciljem detaljne i definitivne podjela BiH na srpski i hrvatski dio. Reorganizacija JNA u funkciji priprema za agresiju poklapa se s Miloševićevim preuzimanjem vlasti u Srbiji. Imobilizacija TO značila je stavljanje TO pod komandu GŠJNA, te oduzimanje naoružanja istoj. Uslijedila je okupacija BiH od JNA te stvaranje Republike srpskog naroda. Međunarodna zajednica je svojim odlukama osigurala okupaciju BiH uvođenjem embarga, čime je BiH *de facto* stavljena na raspolaganje agresoru. Donošenje rezolucija pokazalo je svu nemoć UN. *Englezi* su (ponovo) bili ti koji su oblikovali stavove i vodili glavnu riječ, sabotirali ili

¹⁹Tripalo, M. (1990) *Hrvatsko proljeće*, Zagreb, str. 166. i 168.

potpuno odbacivali sve inicijative koje su mogle zaustaviti agresiju ili su bile u korist vlade Bosne i Hercegovine.²⁰

Sabrina Ramet ključnim događajima u podrivanju suvereniteta BiH smatra osnivanje pet srpskih autonomnih oblasti „koje su se zapravo otcijepile od BiH, i prije nego što je u toj republici održan referendum o nezavisnosti“ i stvaranje Republike srpskog naroda 9. 1. 1992. godine.²¹ Nelegalna skupština srpskog naroda u BiH je 21. 11. 1991. godine donijela odluku o verifikaciji srpskih autonomnih oblasti. Tom odlukom konstatiraju i verificiraju „faktičko stanje“, odnosno izvršene radnje na razbijanju Bosne i Hercegovine, koje su urađene pod rukovodstvom Srpske demokratske stranke, prije bilo kakvih odluka legalnih organa Bosne i Hercegovine.

Svi periodi o kojima je ovdje bilo riječi su povezani, dio su jednog procesa, a sve je vodilo ka jednom cilju: osporavanje suvereniteta Bosne i Hercegovine kako bi je se moglo raskomadati.

Agresivno manipuliranje prošlošću vrši se zarad ostvarenja političkih ciljeva, a oni su izmjena demografske i vlasničke strukture nad zemljištem; kompletan prostor Bosne i Hercegovine se tretira srpskom državom. S tim ciljem se vrši opstruiranje rada na historiji BiH, enciklopediji BiH, suprotstavljanje uvođenju predmeta historija BiH na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, u čemu je Ekmečića 1979. godine podržalo još pet profesora tog odsjeka. Uz sve navedeno su išle prateće privilegije: napredovanje u karijeri, stjecanje najvećih naučnih zvanja, dobijanje najvećih republičkih odlikovanja. Član političkog savjeta Srpske demokratske stranke, na čiji je prijedlog Radovan Karadžić u jednom kabinetu na Filozofskom fakultetu u Sarajevu izabran za predsjednika Stranke u novembru 1991, dobija nagradu ZAVNOBiH-a samo nekoliko dana nakon pada Vukovara.

Ekmečićevo antibosansko djelovanje je ANUBiH, čiji je član bio, ostavilo gotovo ravnodušnom „prema nekim autorima“. Podrivanje se vrši svakodnevno, nizom napisa u štampi, knjigama, TV-emisijama, filmovima, TV-serijama. Izrazima poput „bivša BiH“, „okupirane srpske zemlje“ nastoji se uvjeriti slušaoce i čitaoce da je država Bosna i Hercegovina nešto što više ne postoji. Slabljenje i razvaljivanje Bosne i Hercegovine vrši se s ciljem opstanka RS i ujedinjenja sa Srbijom. Ekmečićeve izjave da takvi planovi ne postoje ipak će ostati samo za lokalnu upotrebu: jedan od najvećih pisaca opće historije J. M. Roberts u svojoj knjizi *Povijest Europe* navodi da je

²⁰Simms, B. (2003) *Najsramniji trenutak: Britanija i uništavanje Bosne*, Sarajevo – Beograd.

²¹Ramet, Sabrina P. (2009) *Tri Jugoslavije: Izgradnja države i izazov legitimizacije 1918–2005*, Zagreb, str. 509. i 510.

Jugoslavija bila u biti izraz staroga povijesnoga svijeta o uspostavi „velike Srbije“.²²

Bosna i Hercegovina se podrija iznutra po svakom aspektu, kroz obrazovanje, nauku, monetarni sistem, na ključnim mjestima i funkcijama u državi su ljudi koji je podriju, a ta ista država ih plaća, daje im plaću. Oni javno iskazuju ono što projiciraju centri koji za njih odlučuju u drugim državama.

Pored djelovanja vanjskih faktora, nezaobilazno je djelovanje i onih unutrašnjih (tzv. vanjska i unutrašnja kliješta). O nekima je već bilo riječi. U kontekstu djelovanja unutrašnjih faktora je i primjer zabilježen na seminaru pod naslovom „Kako pomiriti (h)istorije“, održanom u Sarajevu 21–24. 3. 2014. u organizaciji Centra za nenasilnu akciju (CNA), Beograd – Sarajevo, kada jedan od učesnika kaže da se on bori protiv države.²³ Kada neko sa strane ko ne zna o kome/čemu je riječ ovo pročita, reći će (npr. u Srbiji/Hrvatskoj) da ova država ne valja, evo, i njeni građani se bore protiv nje i mi smo u pravu što je i mi podriju zarad naših ciljeva. Kada se, pak, zna o kome/čemu je riječ, ova izjava se doima nepromišljena, nezrela i vrlo lako je se može iskoristiti upravo od onih koji podriju BiH.

Osporavanje prava na naziv jezika kojim se govori ili manipuliranje rezultatima popisa stanovništva su također načini podriju BiH. „Problem“ porasta broja muslimana pritiskao je početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća i zvaničnike u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini. Rodoljub Čolaković je u martu 1972. saznao od Branka Mikulića da su Muslimani na posljednjem popisu (1971) po brojnosti pretekli Srbe i da ih u BiH ima 39%, a Srba 37%. Mikulić je tom prilikom rekao da „još ne smemo da objavimo rezultate popisa jer će skočiti muslimanski reacionari da traže svoju matičnu republiku koju imaju sve nacije osim Muslimana.“ Premda je Čolaković odgovorio da taj podatak ne mijenja karakter BiH, jer ona i dalje ostaje republika Muslimana, Srba i Hrvata, kako je zamišljeno u Jajcu, Mikulić se s tim složio, ali smatra da će oko toga biti žučne rasprave.²⁴ Današnja situacija u vezi s objavljivanjem rezultata popisa je identična.

Od Geršića do danas je položaj ostrva Kipra i Bosne i Hercegovine „sasvim osobene prirode i upravo nečuvan u istoriji međunarodnih odnošaja.“²⁵ Kao što je Geršić 1893. godine rekao, taj položaj je „očevidno proizvod nejasnih i

²²Roberts, J. M. (2000) *Povijest Europe*, Zagreb, str. 650.

²³nenasilje.org/publikacije/pdf/Historije_E.pdf, str. 22.

²⁴Bandžović, S. (2014) *Bošnjaci i Turska: deosmanizacija Balkana i muhadžirski pokreti u XX stoljeću*, Sarajevo, str. 580, nap. 149.

²⁵Geršić, G., str. 62.

još potpuno nerazmršenih političkih situacija i ukrštenih interesa, privremeno regulisanje odnošaja, čiji će konačni oblik tek budućnost rešiti i utvrditi.“²⁶ Dakle, Bosna i Hercegovina je i dalje u položaju potpuno apsurdnom sa pravnog gledišta i *koji je malo podesan da te pokrajine stalno umiri*. Od Berlinskog kongresa do danas je pri samome rješavanju o načinu reguliranja bosanskohercegovačkog pitanja isticano da je to pitanje *ravnoteže* na istoku, balkanske ravnoteže i da se velike sile trude *da učine pravdusvima plemenima/narodima*, da na Balkanskom poluostrvu *spreče prevlast* samo jednog plemena/naroda koje je „malo raspoloženo da učini pravdu drugim plemenima“.

Ako se povuče paralela između vremena o kome Gligorije Geršić govori i današnjeg stanja, očigledne su analogije kojima se rukovodi „međunarodna pravda“. Kipar je podijeljen. Oni koji u posljednjih 150 godina žele podijeliti Bosnu i Hercegovinu to i dalje žele i uporno rade na tome ne birajući sredstva.²⁷ Na koji način se boriti protiv svih onih koji podrivaju suverenitet Bosne i Hercegovine? Geršić je bio mišljenja da je potrebno tražiti „da im se ne oduzima ono što je njihovo ili što nikada nije prestalo biti njihovo“, ili po onom, još od Rimljana izrečenom nepromjenljivom pravnom načelu *suum cuique tribuere*: svakom svoje. Agresija i rat 1991–1995. pokazali su koliko je ta borba teška.

Literatura

1. Bandžović, S. (2010) *Bošnjaci i antifašizam: Ratni realizam i odjek rezolucija građanske hrabrosti (1941)*, Sarajevo.
2. Bandžović, S. (2014) *Bošnjaci i Turska: deosmanizacija Balkana i muhadžirski pokreti u XX stoljeću*, Sarajevo, str. 580, nap. 149.
3. Bećirović, D. (2012) *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme avnojevske Jugoslavije (1945–1953)*, Sarajevo, str. 487.
4. Ekmečić, M. (1973) *Ratni ciljevi Srbije 1914*, Beograd.
5. Ekmečić, M. (2002) *Dijalog prošlosti i sadašnjosti*, Beograd.
6. Ekmečić, M. (2007) *Dugo kretanje između klanja i oranja: Istorija Srba u novom veku: 1492–1992*, Beograd.
7. Geršić, G. (1893) *Pogled na međunarodni i državopravni položaj Bosne i Hercegovine i ostrva Kipra prema naučnim ocenama predstavnika današnje*

²⁶Isto, str. 72.

²⁷Bosna i Hercegovina, koja nikada i ni na koji način nije podrivala suverenitet niti jedne od susjednih država, bila je uvijek u svojoj historiji do danas izložena nasrtajima susjeda (kako sa istoka tako i sa zapada). Borba za suverenitet države Bosne i Hercegovine nije nimalo lak posao. Tako je, npr., pravna i medijska borba za suverenitet bosanskohercegovačkog neba trajala dvadesetak godina.

- međunarodno-pravne teorije*, Srpska kraljevska akademija, Glas, XXXVII, Beograd.
8. Milišić, S. (2007) *Institucionalizacija nauke u Bosni i Hercegovini 1945–1958*, Sarajevo.
 9. Moljević, S. (1939) „Uloga i značaj Vrbaske banovine“, predavanje održano 30. januara 1939, Banja Luka.
 10. Naši Jevreji: jevrejsko pitanje kod nas (1940), zbornik mišljenja naših javnih radnika, knjiga I, Beograd.
 11. Ramet, Sabrina P. (2009) *Tri Jugoslavije: Izgradnja države i izazov legitimizacije 1918–2005*, Zagreb.
 12. Roberts, J. M. (2000) *Povijest Europe*, Zagreb.
 13. Simms, B. (2003) *Najsramniji trenutak: Britanija i uništavanje Bosne*, Sarajevo – Beograd.
 14. Šehić, N. (1991) *Bosna i Hercegovina 1918–1925.: Privredni i politički razvoj*, Sarajevo.
 15. Tripalo, M. (1990) *Hrvatsko proljeće*, Zagreb.
 16. Zgodić, E. (2007) *Pansrbizam: Bosna i Bošnjaci, strogo pov.*, Sarajevo.
 17. Facebook stranica Instituta za noviju istoriju Srbije, 31. 10. 2012.
 18. nenasilje.org/publikacije/pdf/Historije_E.pdf.